

УДК 394
ББК 63.59

Світлана Боян-Гладка
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ЕЛЕМЕНТИ СИНКРЕТИЗМУ В КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ БОЙКІВ

У статті на основі джерельного матеріалу розглядається дуалізм релігійних культів, що для українського народу був загальною тенденцією і фактором культурного самозбереження. Християнство, справляючи формуючий вплив на життя віруючих, засвоює елементи народної традиції. Автор висвітлює один з аспектів цього процесу – збереження в календарній обрядовості українських горян-бойків елементів язичницьких вірувань під шаром християнського світогляду та причини цього феномену.

Ключові слова: дуалізм, релігійні культури, християнство, народна традиція, обрядовість, язичництво.

Синкретизм у перекладі з грецької означає об'єднання, з'єднання різних віровчень і культових положень у процесі взаємовпливу релігій в їх історичному розвитку. Часто зустрічаються в науковому обігу синоніми двовір'я або дуалізм. Таке явище з'явилося вже в перші десятиліття після християнізації Русі. Це цілком зрозуміло, адже ранні християни, заперечуючи й відкидаючи стару віру, усе ж не могли створити для своїх теологічних концепцій ніякої іншої категоріальної системи, крім тої, що вже існувала в традиційній вірі. Отже, весь понятійний апарат був використаний і перенесений до християнства з язичництва.

Упродовж багатьох століть явище синкретизму являло собою “з'єднання християнства та дохристиянської віри слов'ян”. Це поєднання двох вір, двох світів – язичництва й християнства, що й до сьогодні збереглося у віруваннях та обрядах українців. У вітчизняній літературі зазначена тематика висвітлювалась у контексті календарної обрядовості українців Карпат. Наразі дослідникам досить важко з'ясувати, які саме календарні обряди, коли виникли й за яких обставин. Священик-краєзнавець М.Зубрицький¹ у своїх дослідженнях про бойків значною мірою окреслив окремі обряди та звичаї народного календаря на Бойківщині. Загальну характеристику календарної обрядовості етнографічних груп Карпатського регіону подано в колективній праці “Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат” за редакцією С.П.Павлюка². Тим самим на часі постає розробка цієї тематики, при дослідженні якої автор ставить за мету показати явище синкретизму, двовірства в народних обрядах. Відповідно до мети поставлено завдання: дослідити походження явища синкретизму або двовір'я та провести паралелі християнських обрядів з давніми язичницькими на території Бойківщини.

Уперше термін “двовір'я” використав Феодосій Печерський (XI ст.) у “Руському літописі” для характеристики нового на той час явища релігійної свідомості українського народу: поєднання язичницьких елементів із християнськими³. Феодосій писав: “Бо хіба се не по-поганськи ми живемо, якщо в стрічу віримо? Адже якщо хто зустріне чорноризця, або [вепра]-одинця, або свиню, то вертається, – а чи не по-поганському се се? Се ж по диявольському наущенню [одні] сеї приміти держаться, а другі і в чхання вірять, котре буває на здоров'я голові. Але цими і другими способами всякими диявол обманює, хитрощами переваблюючи нас од бога: трубами, і скоморохами, і гусями, і русаліями. Ми бачимо ж ігрища витолочені і людей безліч на них, як вони пхати стануть один одного, видовища діючи – [це] бісом задумане діло. А церкви стоять, і коли буває час молитви, [то] мало їх знаходиться в церкві”⁴.

Акцент у вивченні синкретизму ставиться на співіснуванні язичницького та християнського – у менталітеті людей протягом XI–XIII ст. Але якщо розглядати побутову релігійність наших сучасників, то стає зрозумілим, що навіть після десяти століть домінування на всіх теренах України християнство не змогло “очиститися” від язичницького підґрунтя, не змогло протиставити йому щось своє, а, навпаки, акумулювало та використало давні звичаї слов’ян, ще більше укорінивши їх у народній, тепер уже християнській культурі.

У народних обрядах спостерігається один важливий мотив загальнослов’янської міфології: пошуки спільних гуманістичних основ язичницької та християнської віри. Для прискорення процесу християнізації українського народу священики визнали реальність існування деяких слов’янських богів і святість традиційних місць і термінів старого культу, будуючи храми на місці колишніх капищ та призначаючи християнські свята приблизно в ті ж дні, до яких пристосовувалися раніше свята язичницькі. Це явище чітко помітно в календарних святах й обрядах бойків до сьогодні. Святі Ілля, Георгій (Юрій) і Миколай перетворилися на покровителів землеробства. Серед них перше місце зайняв святий Ілля, що замінив собою колишнього бога грому – Перуна. Цей святий у християнстві – один із найбільш великих пророків Старого Заповіту. Він народився в Палестині за дев’ять століть до народження Ісуса Христа. Ще з молодих років присвятив себе служінню Богові, навіть оселився серед пустелі та проводив аскетичне життя в пості й молитвах. За церковними переказами, пророк Ілля за свою завзяту службу Господу був живим узятий на небо – відправився туди на вогненній колісниці⁵.

Святий Ілля – наступник Перуна, який був головним богом грому й блискавки за язичницьких часів у Київській Русі. Він був покровителем князів, воїнів, символізував владу, тому що був богом небесного вогню – чоловічого начала. Згідно з міфологічними уявленнями, Перун керує всіма небесними явищами. У правій руці – лук, у лівій – стріли. Назва його українською та іншими слов’янськими мовами означає грім (з грецької – вогонь, світло, небесна оселя). Цей образ у народній уяві пов’язувався з багатьма легендами й міфами. Одна з них розповідає, що колись дуже давно чорти перестали Богові коритися. Бог розгнівався й наказав святому Іллі прогнати нечисть із неба. Ілля сумлінно поставився до виконання наказу – вірять, що він досі ганяється за чортами по небу, а підтвердження тому – блискавки та грім, що він у нечисту силу пускає⁶. Коли відбувалася гроза, люди намагалися не підпускати до себе собак і котів, бо в цих тваринах, за народними забобонами, нечиста сила може від Іллі сховатися. Відповідно до тверджень митрополита Іларіона, блискавка – це “небесний вогонь, що його посилає бог чи то на кару людям, чи на відігнання злих сил...”⁷.

Святий Ілля дуже шанований українським народом. Його називають громовиком, покровителем грому й блискавок. Цього дня намагалися не працювати, навіть не ходили на полювання, боячись гніву Іллі, котрий може того, хто його не святкує, ударити блискавкою. Зачувши на небі грім, люди вважали, що це “Ілля їде по небу на золотій колісниці”. Іллю в народі сприймали як посередника між небом і землею. За переказами, він спроможний передрікати засуху й у той самий час молитвами викликати дощові хмари. Звідси в народній уяві Ілля постає як грізний, суворий, жорстокий, але водночас справедливий і щедрий святий. Вважалося, що пожежа від грому – то Божа кара. Оберегтися від неї можна лише Стрітенською (посвяченою на Стрітіння – 15 лютого) свічкою, запаливши її перед іконою. Особливо строго заборонялося працювати на полі: косити чи жати, бо “Ілля блискавкою влучить в копи із сіном, чи кіпку з житом”⁸. Звідси відоме на Бойківщині прокляття: “Аби тебе Перун побив!”⁹ Очевидно, що хоч культ Перуна не належить до християнства, але він серед народу не зник повністю.

Проте в народній уяві святий Ілля не тільки був караючим божеством, але й покровителем хліборобів. Селяни з нетерпінням чекали цього свята й говорили: “На Іллі новий хліб на столі”, тому що селяни вже починали випікати хліб з нового врожаю¹⁰. Літній період у бойківському календарі обмежувався саме святом Іллі, адже до цього дня треба було впоратися із заготовівлею сіна, оскільки народне прислів’я відзначало: “До Ілля сіно і під корчем сохне, а по Іллю і на корчі не хоче” або “На Ілля до полудня літо, я по полудню вже осінь”¹¹. Звідси найбільшою мірою аграрно-магічна функція проявилася в літніх святах жнив – обжинки й дожинки, що безпосередньо базувалися на вірі в польові божества, які живуть в останньому снопі, тому звідси й священне до нього ставлення.

Християнська обрядовість принесла нові елементи в старі землеробські культури, але майже не змінила їхньої сутності. Цікаво простежити це на прикладі деяких християнських свят і пов’язаних з ними традицій. Початок зимового циклу календарних свят найбільш виразно виступає 4 грудня, коли відзначається християнське свято Введення в Храм Пресвятої Богородиці¹². Введенські прислів’я розкривають прагнення хлібороба зазирнути в майбутнє, передбачити, якою буде наступна зима та як вона вплине на врожай: “Скільки на Введення води, стільки на Юрія трави”¹³. Характерним звичаєм цього свята був прихід першого відвідувача – “полазника”. У його основі лежить язичницька віра людей у щасливу або нещасливу прикмету. Якщо першим у хату заходив молодий, гарний чоловік, а до того ж і ще й з грішми – добра ознака: увесь рік в оселі будуть усі здорові й будуть “вестися” гроші. Якщо ж до хати зайде немічний, старий і бідний чоловік – це погана ознака: хворі в хаті будуть і злидні заведуться. Обряди й повір’я, пов’язані з “полазником”, широко були поширені на Бойківщині в міжвоєнний період. Ця традиція підтримується й сьогодні в більшості бойківських сіл. Іноді функції “полазника” виконували тварини, яких урочисто вводили в хату, годували¹⁴.

Серед бойків був до початку ХХ ст. поширений кодекс побутових правил, пов’язаних із цим святом, що яскраво відображував поєднання морально-етичних норм як християнства, так і язичництва стосовно природи та суспільства: “Від Введення до Благовіщення копати лопатою землю не можна, бо земля спочиває”, “Коноплі треба потерти до Введення, а той, хто їх тре після цього свята, накликає бурю на поля, а на себе від людей зневагу”¹⁵.

Великим зимовим християнським святом вважався день Андрія Первозваного, 13 грудня. Цей апостол проповідував християнство в Скіфії й дійшов до Києва, де поставив на одному з пагорбів хрест. Але в українській традиційній обрядовості цей день ніяк не відображає хрещення або інші християнські ритуали. Навпаки, з ним пов’язувався комплекс давніх, язичницького походження, звичаїв, що мали любовно-магічне спрямування. Наповнені дохристиянськими обрядами андріївські вечорниці припадали на час Різдвяного посту, а отже, ніяк не відповідали нормам християнської моралі. У ніч на Андрія дозволялися молодіжні бешкети, і вранці дехто з господарів міг знайти свого воза на даху клуні, а від хат, де жили дівчата, з’являлися стежки до їхніх залицяльників, позначені буряковим квасом¹⁶.

Первісний дохристиянський характер новорічного свята добре зберігся в традиційних звичаях та обрядах бойків 13–14 січня. На відміну від Різдва й Хрещення, ці дні не відігравали важливого значення в християнському календарі, тому в обрядовості їх майже не помітно церковних мотивів. 13 січня встановлене свято на честь знатної римлянки Меланії, яка з юних років і до кінця днів своїх прямувала до Христа. 14 січня – свято на честь Василя Великого, архієпископа Кесарії Кападокійської. Церковні джерела характеризують його як аскета, богослова та вченого, автора кодексу чернечого

життя. 14 січня свято Обрізання Господня (саме тоді, згідно із церковними джерелами, відбулося обрізання Ісуса Христа за єврейським звичаєм) і перший день Нового року за старим стилем. Напередодні Нового року в селянському господарстві виконувався ряд ритуальних дій виробничого характеру. Було запроваджено в цей день привчати до роботи молодих коней і волів, їх уперше запрягали¹⁷.

Характерною прикметою новорічного свята в Україні було щедрування – давній народний звичай церемоніальних обходів хат із побажанням щастя членам сім'ї й розквіту господарства. Новорічна ніч, як і Різдвяна, вважалась у народі чарівною, з нею було пов'язано чимало повір'їв. Очевидно, під впливом християнства виникло уявлення про те, що в ніч із 13 на 14 січня “відкривається небо”, і в Бога можна попросити що завгодно або що вода в криницях перетворюється на вино. До Нового року, як і до свята Івана Купала, приурочені українські перекази й легенди про “палаючі гроші” і скарби¹⁸.

Помітні синкретичні елементи в християнському святі Великодня, у якому простежується відгомін народного свята відродження весняного Сонця (Воскресіння Дажбожого). Залишилися й традиції випікання святкових короваїв як ритуальної великодньої їжі, чого в інших народів не збереглося. З християнською великодньою обрядовістю змішалися давні язичницькі обряди, пов'язані зі святкуванням весняного сонця. Під впливом християнського календаря язичницька обрядовість частково перемандрувала у Великодній тиждень. А частково й зовсім зникла, оскільки припадала на Великий піст, що повністю протилежний “весняній радості”¹⁹. Щодо походження цього свята, то вперше назва “Великдень” з'явилася на українських землях під час запровадження на Русі християнства та вважається днем воскресіння Ісуса Христа. Євангельська подія, на честь якої встановлено свято Великодня, а також пасхальні обряди, найімовірніше, запозичені з язичницьких культів і в переробленому вигляді пов'язані з особою Христа. Спочатку християнські богослови не визнавали спорідненості Ісуса Христа з язичницькими воскресаючими богами. Тільки євангельські твори вважали істинними, а легенди про язичницьких богів простою вигадкою. Існує кілька легенд щодо походження назви “Великдень”. Одна з них записана на Стрийщині (с. Верхня Стинава): “Великдень називається так того, що коли Христос народився, світило сонце і стояли такі довгі дні, що теперешніх треба сім, аби був один тогдішний. Було як зійде сонце в неділю рано, то знайде аж у суботу ввечері. А як розп'яли Христа – дні поменшали. Тепер тому царські ворота в церкві стоять навстіж сім днів...”²⁰.

На Бойківщині у великій пошані було свято Юрія (6 травня), за язичницьких часів – це був день Ярила. У всіх слов'янських народів зі святим Юрієм пов'язано чимало переказів, його ім'я поєднано з міфічним образом перемоги добра над злом. Здавна наші предки вірили, що Юрій “відмикає ключем землю, випускає тепло, весну, росу, несе траву, квіти, зелень”²¹. Святого Юрія зображують на іконах як мужнього воїна, котрий верхи на білому коні списом проколює змія, що символізувало перемогу святого над дияволом – давнім змієм, перемогу добра над злом. У народному святі Юрія віддзеркалене божество весняного молодого сонця, ушанування якого було апогеєм весняного розквіту, родючості. Це свято є етапом переходу сонячного божества з однієї фази в іншу, тобто зі стану оновлення в стан розквіту природи.

У міфології східних слов'ян Ярило – бог сонця, кохання та весняної плодючості, сліди якого збереглися, зокрема, у народній традиції. Джерела повідомляють, що саме зі святом Юрія в Україні були пов'язані дівочі ігри, що називалася “Ляля”. Дівчата з-поміж себе обирали гарну дівчину – “Лялю”, прибирали її квітами й вінками, садили на пенюк чи стілець, ставили перед нею в мисці сир і масло, а самі в той час бралися за

руки й виводили навколо неї пісень. У кінці “Ляля” обдаровувала всіх квітами й вінками, які зберігалися до наступного року й мали силу приворожувати женихів, стояли на сторожі дівочої краси та доброї слави. У цих діях простежується язичницький характер²². Сучасна російська дослідниця В.Мотузна стверджує про аналогічні дійства на свято Георгія (Юрія) у росіян, які зводилися до ворожильних обрядів²³. Свято “Лялі” склалося на основі давніх традицій жителів Карпат (гуцулів, бойків, лемків), згідно з якими вигін худоби на літування проводився урочисто й супроводжувався виконанням релігійно-магічних обрядів, пісень і танців. До магії вдавалися, щоб очистити свійських тварин від усього злого, а те зло примусити ввійти в якийсь сторонній предмет. Використовували різні засоби очищення: вогонь, свячену воду, молитву, заклинання, биття тварин гілкою свяченої верби тощо.

Того дня більшість бойків починали перший випас худоби. Виганяючи вперше худобу зі стайні, під поріг клали невеличку миску з жевріючим вугіллям, що повинно було охороняти їх від відьом. Також брали свячене масло (освячене на Великдень) і вимальовували дьогтем хрестики худобі на чолі, хребті й вимені, як говорили, “аби відьма не відібрала молоко”²⁴. Такі ж хрестики ставили на одвірках і дверях стаєнь. Водночас підкурювали худобу ладаном та іванівським (купальським) зіллям і підпирали двері боронами²⁵. М.Зубрицький зафіксував розповідь, як на борону була спіймана кішка. Їй відрубали ногу, а згодом виявили, що сусідка з покаліченою ногою²⁶. Аналогічні вірування спостерігалися на Покутті. Наприклад, в юрїївське надвечір’я кожен господар, у якого була хоч би одна корова, квачем робив хрести на воротях і дверях стайні, щоб відьма не мала доступу до неї. При цьому худобу ще обсипали маком, щоб відьма “мала забавку”. На пасовищі плели вінки з “лопотню” (лотосу) і клали корові на роги. Щодо цього в народі поширена приказка: “Вбравсі, як корова на Юрі”²⁷. Вінок приносили додому й вішали в коморі, оскільки вважали цілющим: підкурювали ним корові вим’я, коли боліло. Ввечері напередодні Юрія господині виносили надвір дійниці з водою, щоб за ніч напала роса, а зранку вмивали цією водою вим’я корові, примовляючи: “Абис мені кілька дала молока, кілька води несе наша ріка”²⁸. На Юрія кожен господар намагався вигнати худобу на пасовисько вдосвіта, до схід сонця, “аби напиласі Юрієвої роси”. У народі говорили: “Юрієва роса, ліпша від вівса”, “Хочеш мати масла – треба, аби корова з росов пасла”²⁹. Бойки вірили, що роса мала на Юрія надзвичайні цілющі властивості: нею промивали очі, коли боліли, та обличчя, якщо луцилася шкіра, коли боліла голова, теж мили в цій росі, а дівчата вмивалися в росі, щоб були гарними на вроду. Узагалі роса на Юрія вважалася священною, її збирали не тільки для лікування, але й застосовували в магічних діях відьми.

На п’ятдесятний день після Великодня весь християнський світ відзначає Трійцю або П’ятидесятницю – одне з провідних свят церковного календаря (у народі – Зелені свята). У християнстві свято Трійці сформувалося після прийняття церквою догмата про трійцю – існування єдиного бога в трьох іпостасях – Отець, Син і Дух Святий. Згідно з Біблією, у день П’ятидесятниці зійшов на апостолів з неба дух святий. Трійця є так званим перехідним містком між весняною і літньою обрядовістю. Всюди на Бойківщині перед самим святом у суботу (зелена субота) прикрашали оселі зіллям чи гілками ліщини, клена або липи. Такий ритуал у бойків отримав назву “майїни”. Мабуть, це слово було запозичене від європейських народів, адже у Швейцарії на Трійцю святити в церкві букові гілки, які називалися “майї”. Як стверджує український етнограф Г.Бондаренко, зелена сила лісу, дух дерева допомагали людині зміцнити здоров’я, уберегти господарство від лиха й сприяли врожаю. На честь Бога-Отця, Сина й Духа Святого зеленим гіллям прикрашали храми. Християнське свято Трійця злилося з язичницькими Руса-

ліями, які відзначали слов'яни-язичники весь тиждень у формі звичаєвих обрядових дійств³⁰. Тому загалом в українців збереглася чимала кількість обрядів, пов'язаних із землеробсько-скотарським спрямуванням.

Отже, можна стверджувати, що таке святкування серед бойків породило двовірство, тобто язичницькі обряди злилися із вшануванням християнських святих.

Слід зазначити, що християнське свято Івана Хрестителя (7 липня, або 24 червня) також злилося з язичницьким – Купало, а в народі отримало назву Івана Купала. Воно збігається з літнім сонцестоянням. У цій назві поєдналися християнські та язичницькі вірування: Іван Хреститель, який “купав”, хрестив Ісуса Христа, і Купало – язичницький ідол, якому в деякі часи “благодарения и жертви в начале жатв приноси”³¹. В Україні свято Купала відзначали в ніч з 23 на 24 червня за старим стилем або із 6 на 7 липня за новим стилем. В європейських країнах звичай прижився під різними назвами. Свого часу християнська церква приурочила його до дня Івана Хрестителя (24 травня), від якого запозичена нова назва “святого Яна” – у західних слов'ян; “сан-Джованні” – в Італії, “сан-Хуан” – в Іспанії та ін. Проте спільними для всіх народів є дохристиянське походження свята та його головні прикмети. Під час святкування Купала використовувалися різні магичні обряди, які були пов'язані з трьома природними стихіями – вогнем, водою і рослинністю, які вважалися основними початками язичницького свята. За міфологією, вогонь – це земний образ сонця, який наділявся його гіперболізованими властивостями, передусім, очисною силою. Обряд розпалювання вогнища, розкидання головешок і попелу по полях, обкурювання димом худоби, як вважають деякі дослідники, мав характер господарського спрямування і міг вплинути на ріст рослин, дозрівання врожаю тощо. Не випадково купальські вогні запалювали на берегах річок, ставків, тому що воді також приписувалася цілюща дія. Магія купання, обливання водою мала на меті вберегти людей від хвороб, подарувати силу, мудрість, красу.

14 серпня – одне з великих свят – Маковія, проте відзначають його не по всій території Бойківщини (на Східній Бойківщині (Рожнятівський, Долинський райони Івано-Франківської області) люди не святкували, дозволялося працювати на городі). У народі Маковія вважали першим Спасом. За легендами, Маковій став святом тому, що був великомучеником за християнську віру. У народному календарі це день, коли зранку до схід сонця жінки й дівчата готували “маковія”, якого потім освячували в церкві. Це був букет із різних рослин (головки маку, колоски жита й пшениці, васильок, барвінок, м'ята, кріп, петрові батоги), усередині якого ставили свічку³². Ці освячені рослини мали корисне значення: використовували для лікування різних хвороб, а також як оберіг від нечистої сили тощо.

19 серпня – у християнському календарі свято Преображення Господнє, у бойків це свято врожаю і другий Спас. Кожен господар вважав за обов'язок посвятити в церкві фрукти, овочі, мед³³. До цього дня потрібно було закінчити жнива. Це свято вважається перехідним містком між літом й осінню. Після чого в церковному календарі масово відзначають бойки, як і всі українці загалом, свято Успення Пресвятої Богородиці (28 серпня)³⁴. Воно, на наш погляд, не відзначено народними обрядами.

Перший місяць осені в народному й церковному календарі – вересень, який багатий на свята. 11 вересня православна церква відзначає день Усікнення голови пророка Іоанна Хрестителя, який був страчений (відтято голову) царем Іродом на догоду Іродіаді. Народна назва цього свята – Головосіка. На Бойківщині вважали, що цього дня не можна користуватися гострими предметами, заборонялося вживати й різати круглої форми овочі та фрукти, адже це все асоціювалося з відтятою головою Івана Хрестителя. Тому побожні господині заздалегідь нарізали все до святкового столу. А 21 вересня

бойки урочисто відзначають християнське свято Різдво Пресвятої Богородиці, більш відоме серед бойків як Друга Матка або Друга Пречиста (Перша – свято Успіння). Вважалося в народі, що із цього дня неодмінно почне холодати.

Християнське свято встановлення Чесного й Животворящого Хреста Господнього поєдналося з язичницьким “Здвиження землі”, тобто “закривається на зиму й буде спати аж до Благовіщення. Тому поспішають до своїх нір гадюки, боячись залишитися зверху й замерзнути” (27 вересня). За церковними переказами, на Голгофі (місце розп’яття Ісуса Христа), Єлена (мати римського імператора Костянтина) прибула в Палестину, щоб знайти хрест, на якому був розп’ятий Ісус, невдовзі знайшла його разом із двома хрестами розбійників. Достовірність знахідки допоміг перевірити випадок: хрест провозили повз будинок, де помер чоловік, і він ожив. На Східній Бойківщині це свято отримало назву Чесний Хрест, або Здвиження Чесного Хреста. Серед бойків побутував строгий піст, який символізував у християнстві покуту за хрест, а в народі вважали, що поститися треба, щоб земля добре відпочила за зиму. Елементи синкретизму присутні в церковному святі Покров Пресвятої Богородиці й Пріснодіві Марії (14 жовтня), у народі – Покрова, за народним повір’ям це поворот до зими, час, коли весь урожай повинен бути дома³⁵. Серед бойків побутувала приказка: “По Покрові все має бути в коморі”.

Таким чином, можна зробити висновок, що церква, поза сумнівом, справляючи формуючий вплив на життя і світосприймання віруючих, разом з тим засвоює певні елементи народної традиції. У рамках синкретизму виникло ототожнення деяких християнських святих з язичницькими божествами, наприклад, Ілля (святий пророк) – Перун; святий Власій – Велес. Значні масиви дохристиянської обрядовості ввійшли до складу деяких християнських свят (Купала, Коляда, Масниця). Християнські храми часто будувалися на місці колишніх язичницьких святилищ, “святих гаїв” тощо. Візантійський варіант християнства змушений був асимілювати елементи обрядово-звичаєвої сфери культури східних слов’ян дохристиянської доби. З іншого боку, і дохристиянська обрядовість східних слов’ян запозичила від християнства дуже багато рис та елементів, щоб зберегтися в умовах співіснування з православ’ям. Засвоюючи елементи християнського віровчення та культу, більша частина населення східнослов’янських земель пристосувала їх до практичних потреб. Протягом віків дохристиянська обрядовість набувала нового змісту та соціального значення і в переосмисленому вигляді включалася в християнський культ, водночас залишаючись засобом збереження історичної пам’яті народу. Трансформація та взаємовплив світоглядів збагатили українську культуру й традиції, наблизивши їх до загальноєвропейських цінностей.

1. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив’язані до днів у тижні і до рокових свят. Записані у Мшанці Старосамбірського повіту і по сусідніх селах : у 8 т. / М. Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 34–60.
2. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4 т. / [за ред. С. Павлюка]. – Львів, 2006. – Т. 2. – 812 с.
3. Голуб А. П. Світоглядні парадигми Київської Русі: феномен двовір’я / А. П. Голуб. – К., 1994. – С. 56.
4. Там само. – С. 57.
5. Науковий етнографічний архів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, ф. 1, оп. 6, спр. 71, арк. 2.
6. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу / Митрополит Іларіон. – К. : Обереги, 1992. – С. 86.
7. Там само. – С. 246.

8. Науковий етнографічний архів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, ф. 1, оп. 6, спр. 70, арк. 1.
9. Там само, спр. 71, арк. 1.
10. Там само.
11. Скуратівський В. Український народний календар / Василь Скуратівський. – К. : Техніка, 2003. – С. 104.
12. Кислашко О. Православні свята та народні звичаї / О. Кислашко, Я. Кислашко. – К., 2003. – С. 78.
13. Науковий етнографічний архів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, ф. 1, оп. 6, спр. 42, арк. 2.
14. Там само, спр. 19, арк. 7.
15. Там само, спр. 42, арк. 2.
16. Там само, спр. 24, арк. 2.
17. Там само, спр. 1, арк. 5.
18. Сапіга В. Українські народні свята та звичаї / В. Сапіга. – К., 1993. – С. 76.
19. Скуратівський В. Русалії / Василь Скуратівський. – К. : Довіра, 1996. – С. 326.
20. Науковий етнографічний архів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, ф. 1 Рукописні матеріали, оп. 6, спр. 38, арк. 2.
21. Круть Ю. З. Хліборобська обрядова поезія слов'ян / Ю. З. Круть. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 22–23.
22. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / [упоряд. Ю. Г. Гошко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 236.
23. Мотузная В. И. Календарная обрядность русского населения Солонешенского района / В. И. Мотузная // Солонешенский район: очерки истории и культуры. – Барнаул, 2004. – С. 303.
24. Василечко Л. Шуткова неділя / Любомира Василечко. – Брошнів, 1994. – С. 23.
25. Колесса Ф. Людові вірування в с. Ходовичах Стрийського повіту / Ф. Колесса // Етнографічний збірник. – 1898. – № 5. – С. 43.
26. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів у тижні і до рокових свят. Записані у Мшанці Старосамбірського повіту і по сусідніх селах : у 8 т. / М. Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 46.
27. Науковий етнографічний архів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, ф. 1, оп. 6, спр. 11, арк. 6.
28. Там само, спр. 10, арк. 4.
29. Там само, арк. 5.
30. Бондаренко Г. “Гілки зелені у храмах ваших...” / Г. Бондаренко // Людина і світ. – 1991. – № 8. – С. 15.
31. Іваннікова Л. Свято Івана Купала (Купалії) / Л. Іваннікова // Слово Просвіти. – 2006. – 6–12 лип. – С. 13.
32. 14 серпня – Маковія // Ратуша. – 2003. – 8 серп. – С. 3.
33. Бондаренко Г. Спас – “рятівник” / Г. Бондаренко, В. Сапіга // Людина і світ. – 1991. – № 7. – С. 29.
34. Бучко Н. Успіння Пресвятої Богородиці – нашої матері України / Н. Бучко // Гомін Волі. – 1993. – 28 серп. – С. 1.
35. Стишова Н. Свято Покрови в народних уявленнях / Н. Стишова // Народна творчість та етнографія. – 1997. – № 5–6. – С. 61.

Светлана Боян-Гладка
(г. Ивано-Франковск, Украина)

Элементы синкретизма в календарной обрядности бойков

В статье на основе исходного материала рассматривается дуализм религиозных культов, который для украинского народа был общей тенденцией и фактором культурного самосохранения. Христианство, оказывая формирующее влияние на жизнь верующих, усвоило

элементы народной традиции. Автор описывает один из аспектов этого процесса – сохранение в календарной обрядности украинских народов – бойков элементов языческих верований под слоем христианского мировоззрения, а также причины этого феномена.

Ключевые слова: дуализм, религиозные культы, христианство, народная традиция, обрядность, язычество.

Svitlana Boyan-Gladka
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Elements syncretism in calendar rites Boyks

The article is based on the source material is considered dualism worship that the Ukrainian people was a general trend factor and cultural survival. Christianity exerting a formative influence on the lives of believers, assimilates elements of folk tradition. The author highlights one aspect of this process – the preservation of the calendar ritualism of Ukrainian highlanders – Boyks elements of pagan beliefs under a layer of Christian belief and the reasons for this phenomenon.

Keywords: dualism, religious cults, Christianity, folk tradition, ritual, paganism.